

STRATEGII DE APLICARE A JOCULUI ÎN EDUCAȚIA FAMILIALĂ A COPILULUI DE VÂRSTĂ ȘCOLARĂ MICĂ

Larisa CUZNEȚOV

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”

The article represents a theoretical and aplicational study related to strategies of the use of the game in the family education of the seven to eight-years-old children.

The technologies of the education of the pupils from the primary school through games in the family framework are proposed.

Plecarea la școală a copilului influențează asupra întregului mod de viață și activitate a acestuia și a familiei. Școala devine o componentă reală a vieții cotidiene familiale. Părinții și copilul se conformează cerințelor înaintate de instituția de învățământ, iar aceasta, la rândul său, construiește și întreține relații de parteneriat cu familia, valorificând potențialul intelectual și moral al ambelor părți: adulți și copii.

În publicațiile anterioare [3, p.15-18] am analizat detaliat domeniile vieții de familie, influențate de instituția de învățământ. În studiul vizat le vom nominaliza pentru a observa în care context al vieții de familie putem implementa eficient jocul ca metodă de educație, corecție și relaxare a copilului de vârstă școlară mică. Astfel, domeniile vieții de familie influențate de școală sunt:

- ritmul, regimul/orarul vieții familiei;
- volumul și distribuirea responsabilităților familiale;
- bugetul familiei;
- conținutul educației familiale;
- supravegherea și controlul conduitei copiilor;
- climatul moral al familiei;
- imaginea/reputația familiei;
- stilul de viață și conduitele familiale;
- calitatea relației copii-adulți/părinți;
- competența și eficiența parentală/interesul pentru autoperfecționarea morală, intelectuală etc.;
- integrarea în comunitate;
- cariera școlară și orientarea profesională a copiilor.

Dacă cunoaștem și conștientizăm conținutul acestor domenii, devine clar momentul-cheie: aplicarea jocului în cadrul familiei, pentru a susține și a ajuta trecerea copilului de la vârsta preșcolară la o etapă nouă de viață foarte complicată, responsabilă, în care el devine elev, este absolut necesară și contribuie la umanizarea relațiilor familiale și la dezvoltarea creativității, intereselor cognitive ale copiilor.

Mediul școlar aduce cu sine un climat mai rece, distant și mai puțin protector decât cel familial sau cel oferit de grădinița de copii. Această situație stă la baza apariției unor conflicte de ordin interior și, desigur, de ordin extern, la nivel interpersonal cu părinții, uneori cu colegii de clasă, pedagogii. Perioada dată, conturată în limite cronologice asemănătoare, decurge diferit la diferiți copii, însă există un șir de achiziții anatomo-fiziologice și psihocomportamentale ce trebuie să fie prezente la fiecare copil care pleacă la școală, deoarece anume ele constituie acele premise/formațiuni psihopedagogice ce servesc drept repere importante pentru începutul școlarității și activitatea social-apreciativă de învățare. Disponibilitățile fizice se integrează treptat în dinamica solicitărilor psihice. Continuă procesele de creștere și maturizare la nivelul sistemului nervos. Are loc diminuarea egocentrismului, a dependenței de părinți, crește sociabilitatea, se observă un anumit interes pentru acțiunile de învățare, cele social-utile, *se dezvoltă constructivismul, ce caută prilejuri de a se exercita și de a se impune ca dominantă* [5]. Progrese evidente de-a lungul miciei școlarități realizează percepția, memoria, gândirea, imaginația, voința. Se consolidează construcțiile logice, devenind mediate, reversibile; se dezvoltă operațiunile gândirii, se formează capacitățile citit-scrisului, ceea ce susține progresele limbajului.

Statutul de elev al copilului îi schimbă poziția și îi diversifică relațiile în cadrul familiei și a grupului de semeni. O parte de copii manifestă interes pentru învățatură, activitățile intelectuale le transpun în joc, sunt activi, preferă a desena, a citi, a discuta despre școală, pe când o altă categorie de copii se adaptează cu greu

la noile condiții, nu se încadrează în programul muncii școlare, au nivel scăzut de interiorizare a informației/ materiei de studiu și posedă o capacitate scăzută de muncă; sunt capricioși, nedisciplinați, cu greu își concentrează atenția, nu sunt apti pentru a-și planifica și controla acțiunile sale.

Tablourile descrise ale conduitelor elevilor de vârstă școlară mică denotă: primul – o coincidență normală, evidentă, iar al doilea – o necoincidență a nivelurilor constituirii premiselor psihofiziologice, pedagogice și sociale, necesare pentru începutul noii forme de activitate – învățătura.

Anume aici concepem rolul prioritar al învățătorului și al serviciului psihologic din școală, care ar trebui să învețe adulții a acționa împreună cu ei în direcția motivării elevului, cultivării intereselor cognitive și a capacității de reglare a manifestărilor comportamentale, valorificând posibilitățile educației prin joc.

La vârsta de 7-8 ani, jocul mai continuă să reprezinte pentru copil o sursă enormă de cunoaștere, oferindu-i copilului informații într-o formă interesantă, variată, accesibilă și plăcută.

Studierea literaturii de specialitate, sintezele realizate la nivelul observațiilor, cadrului experiențial și investigațiilor experimentale cu privire la problema abordată denotă faptul că jocul în școlăritatea mică poate fi aplicat eficient *în calitate de strategie, formă, metodă și procedeu de instruire/educare, corecție, relaxare*. Jocul aplicat în școlăritatea mică adecvat exigențelor pedagogice contribuie la dezvoltarea proceselor psihice cognitive, la consolidarea abilităților și competențelor intelectuale, tehnologice, estetice, psihofizice. Jocul ajută la reglarea manifestărilor comportamentale, cizelând deprinderile morale. Aplicat iscusit, jocul asigură dezvoltarea creativității, îl ajută pe copil să îndrăgească învățătura, școala și să asimileze conținutul noțiunilor și reprezentărilor socioumane [1, 2, 4, 5, 6].

După cum demonstrează viața și experiența avansată, aceste posibilități ale jocului sunt valorificate într-o anumită măsură în procesul instructiv-educativ al elevilor de vârstă școlară mică, pe când familiei, odată cu plecarea copilului la școală, îi scapă această practică importantă de educație a copilului. La momentul actual se observă o diminuare a practicării jocului în educația copiilor de vârstă școlară mică sau o înclinare exagerată spre jocurile computerizate, viziunea emisiunilor TV, care sunt și ele importante și necesare, dar excesul lor influențează negativ asupra sistemului nervos, formează lenea intelectuală și, deseori, reprezintă o sursă de inițiere a copilului în conduitele violente, agresive și imorale.

În discuțiile cu părinții privind educația prin joc deseori auzim: *s-au terminat toate jocurile, acum ești mare, mergi la școală și trebuie să înveți*.

Rezultatele sondajelor realizate pe un eșantion reprezentativ de părinți, care au copii în clasele primare au demonstrat următoarele:

- 47% de părinți consideră că odată cu plecarea la școală copilul nu mai are nevoie de joc;
- 29% de părinți susțin că copilul trebuie să se joace numai în timpul liber;
- 24% de părinți optează pentru *jocuri serioase cu caracter computerizat sau de construcții/modelare*.

Dacă ar trebui să aleagă ocupația copilului în timpul liber, 65% de părinți optează pentru lectură, iar ceilalți 35% consideră că copilul trebuie să fie liber în alegerea ocupațiilor sale.

Înclinați mai mult pentru a proiecta și a desfășura cu copiii diverse jocuri cu caracter dinamic, sportiv, sunt tații, frații mai mari în limita de 43%, pe când mamele optează pentru plimbări și încearcă a implica copiii în muncile de menaj casnic.

În localitățile rurale 52% de părinți consideră că copiii de 7-8 ani sunt apti de muncă și încearcă a-i implica pe copii în diverse tipuri de muncă fizică. În unele familii se practică jocurile de masă – 9%; jocul de șah, de dame – 7%. Mai frecvent se joacă cu copiii la fel, tații – 56% și frații/surorile – 65%.

Părinților le face plăcere să procure copiilor jucării, 74% dintre ei considerând că preșcolarii au mare nevoie de ele; școlarul trebuie să se axeze pe învățătura și să acorde ajutor adulților – 26%.

Situația conturată privind educația prin joc a micului școlar în cadrul familiei permite să scoatem în evidență trei tendințe ale familiei contemporane: *una care rezidă în aplicarea jocului ca o modalitate de recreație în timpul liber, a doua, care înclină spre viziunea că odată cu plecarea la școală a copilului acesta trebuie să fie preocupat de învățătura și lectură. A treia tendință, observată doar la 20% de părinți, denotă un interes pentru cunoașterea și valorificarea jocului în educația familială a copiilor de vârstă școlară mică*.

Organizarea activității unui microatelier de formare a părinților în cadrul școlii pentru părinți din două instituții de învățământ (municipiul Chișinău și raionul Ungheni), au demonstrat un șir de schimbări îmbucurătoare la acest capitol, pe care le-am elucidat în tabelul 1 și în formă grafică în figura 1.

Tabelul 1

Nr. cr.	Item-criteriu	Experimentul de constatare		Experimentul de verificare	
		s	%	s	%
1	Studiază literatura specială privind organizarea și conținutul jocului cu copiii de vârstă școlară mică	7	12,5	38	68
2	Aplică jocul în scopul formării anumitelor abilități și competențe intelectuale	11	19,6	43	77
3	Aplică jocul pentru a cizela conduita morală	9	16,1	38	68
4	Aplică jocul în procesul muncii de menaj casnic; în natură	13	23,2	51	91,1
5	Aplică jocul cu scop de relaxare în timpul odihnei, plimbărilor	19	34	48	86
6	Consideră că odată cu plecarea la școală jocul nu mai este necesar	37	66,1	52	93
7	Nu se implică în activitatea de joc a copilului	43	77	12	21,4

Pe parcurs am observat că acest experiment a influențat pozitiv starea de spirit, interesul și competențele părinților cu privire la aplicarea–dirijarea jocului în educația familială a copiilor de vârstă școlară mică. În cadrul experimentului de formare părinții au fost antrenați în activități de tipul *meselor rotunde*, *discuții-panel*, *lectură–comunicare*, *traininguri speciale*, în care erau implicați și copiii. Aceștia și-au îmbogățit cunoștințele, s-au antrenat în variate acțiuni de organizare–participare–monitorizare a jocurilor, ce pot fi aplicate în educația școlarelor mici în cadrul familiei. Activitatea miniatelierului s-a încheiat cu chestionarea finală de verificare a opțiunilor părinților și elaborarea unui portofoliu special privind *Cultura jocului în educația școlarului mic*.

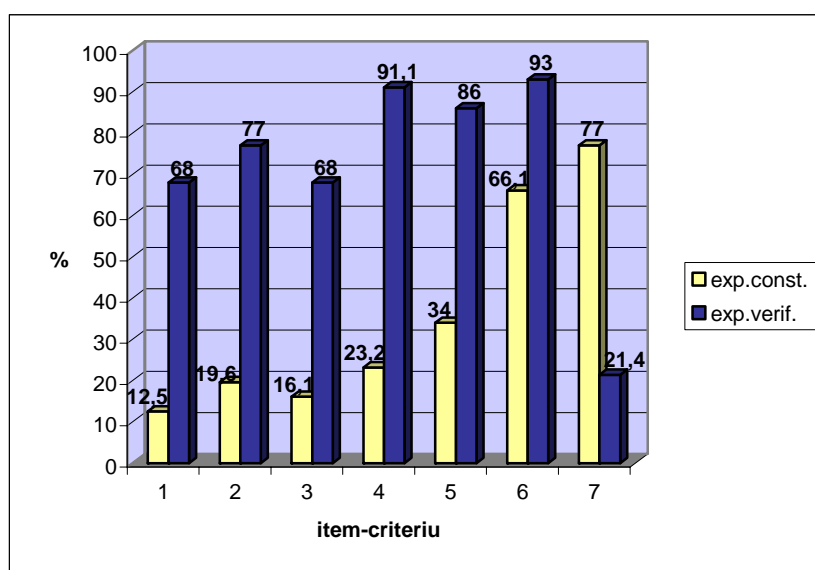

Fig.1. Jocul în cadrul educației familiale.

În continuare, prezentăm tematica activităților ce pot fi realizate cu părinții în cadrul *școlilor/atelierelor de formare a competențelor parentale privind aplicarea jocului în educația familială a școlarelor mici*.

I. Tematica activităților teoretice:

1. Copilul de vârstă școlară mică: particularități individual-psihologice și premise necesare pentru începutul activității de învățare.
2. Conținutul jocurilor aplicate în procesul instructiv-educativ la clasele primare.
3. Metode de autoperfecționare a competențelor parentale privind aplicarea jocului în educația familială.
4. Educația prin joc la vârsta școlară mică.

II. Tematica activităților practice:

1. Jocul ca modalitate de organizare și valorificare a timpului liber.
2. Jocurile intelectuale: strategii, metode și procedee de aplicare.
3. Jocurile de formare–consolidare a conduitei morale.
4. Jocurile în educația estetică a școlarului mic.
5. Jocuri mobile/sportive și strategia desfășurării lor.
6. Jocul ca mijloc de motivare, susținere a conduitei etice, consolidare și corecție a cunoștințelor și abilităților școlarului mic.
7. Viața familială, regimul zilei școlarului mic și cultura jocului.
8. Jocul ca remediu de soluționare a conflictelor familiale.

În contextul vizat, propunem cadrelor didactice și psihologilor școlari demersul teoretico-acțional cu caracter tehnologic, care poate fi aplicat în lucrul cu părinții, orientat spre umanizarea relațiilor familiale și formarea culturii educației prin joc a copiilor de vârstă școlară mică.

Plecând de la principiul *abordării sistemice a educației familiale* [4] și *cel al umanizării ecologice* [6], asigurarea comodității copiilor și a părinților, propunem *strategia exersării intelectuale contextuale a școlarului mic*, pe care ne-am axat în formarea culturii familiale de aplicare a jocului la preșcolari. Aceasta include diverse modalități, metode, tehnici și procedee, care presupun consolidarea cunoștințelor, dezvoltarea capacităților logice, a proceselor psihice cognitive, a creativității la copii în contextul cotidian de realizare a sarcinilor instructive școlare / lucrul pe acasă în cadrul vieții de familie. Strategia vizată orientează acțiunile părinților în direcția aplicării jocurilor intelectuale în procesul pregătirii lecțiilor și diverse condiții: la plimbare, în timpul odihnei la pădure, la lac, la mare; în zilele de odihnă, seara, în timpul liber sau în procesul unor activități cotidiene.

Următoarea strategie, ce presupune orientarea părinților spre aplicarea jocului în scopul consolidării abilităților și deprinderilor de conduită civilizată, *am definit-o ca axiologică, deoarece reperează pe explorarea valorilor și exersarea virtuților*. Jocurile selectate și aplicate în formarea–dezvoltarea conștiinței morale și a deprinderilor etice pot avea caracter diferit, principalul constând în a valorifica diverse subiecte și a modela situații din viața reală, ce țin de respectarea normelor civice, democratice, a unui mod demn, onest de viață, de ocrotire a naturii, de comportare civilizată, frumoasă cu adulții și semenii.

Strategia exersării fizice contextuale a școlarului mic orientează părinții spre implicarea copilului în acțiunile de organizare și desfășurare a unui stil sănătos de viață prin intermediul jocurilor de mișcare, de antrenare a abilităților psihofizice (mers, cățărare, alergare, săritură etc.).

Jocurile de mișcare contribuie nu numai la dezvoltarea, perfecționarea abilităților motrice, ci și la consolidarea calităților moral-volitiv (stăpânirea de sine, curajul, sentimentul responsabilității etc.).

Strategia exersării estetice și cea a exersării tehnologice contextuale orientează părinții spre aplicarea jocului în situațiile speciale când familia se pregătește de diverse sărbători, amenajează interiorul, organizează șezători, se ocupă de variate munci sau se odihnește (în pădure, la mare, la lac, la bunici, în excursii etc.). Contextul diferă în funcție de tipul familiei, localitatea în care locuiește aceasta, numărul membrilor, vârsta părinților, cultura și competențele parentale.

Jocurile aplicate în educația familială a copiilor de vârstă școlară mică, la fel, pot avea un caracter variat, unele vor fi axate pe diagnosticarea abilităților, conduitelor, altele vor forma, consolida, iar o altă categorie de jocuri vor corecta sau completa anumite competențe și comportamente. Jocurile se mai aplică la această vârstă în scopuri de relaxare, de energizare, distracție, formarea motivației pentru învățare și stimularea creativității.

Prin urmare, părinții concomitent cu organizarea condițiilor de învățare, lecturare, păstrează pentru copil și ungherașul petru joc, completându-l cu jucării și materiale adecvate vârstei copilului.

Propunem câteva jocuri orientate spre diagnosticarea, formarea morală și monitorizarea continuă a conduitei și manifestărilor caracteriale, care practicate în cadrul familiei cu micul elev îl inițiază pe acesta în acțiunile de autocercetare, planificare și depunere a efortului volitiv privind formarea sinelui, cizelarea sau debarasarea de unele trăsături negative. Acest joc are un specific prospectiv, este de durată, asigură o linie strategică clară și constantă de comportare a părinților și un suport moral, sociopsihopedagogic, acordat de aceștia în direcția aplicării jocurilor de autoformare, corecție și creare a unor condiții optime de creștere și educație a copilului de vârstă școlară mică. Principala condiție rezidă în implicarea periodică a părinților pentru a evalua situația și a învăța copiii să compare rezultatele și schimbările vizavi de calitățile și conduitele manifestate de ei în diverse situații din cadrul familial, școlar și cel social.

Model**Jocul: Taina Eu-lui meu / Taina formării universului meu interior****Obiective-cadru:**

- determinarea calităților de temperament și caracter;
- stabilirea trăsăturilor și stărilor emoționale trăite de copil frecvent;
- transformarea, anihilarea și lichidarea trăsăturilor și emoțiilor ce pot influența negativ formarea sinelui la copil;
- consolidarea conduitelor moral-etice.

Acțiuni:

1. Elaborează împreună cu părinții: copilul – *Autoportretul său*; părinții – *Portretul copilului său*, care trebuie să includă toate trăsăturile și manifestările acestuia.
 2. Analizează și discută fiecare trăsătură, cele stabile și constante le delimitează în *pozitive și negative, hașurându-le cu diferite culori*.
 3. Se propune copilului să deseneze un chenar frumos care reprezintă universul/lumea interioară a acestuia pe o coală mare de hârtie, apoi copilul scrie trăsăturile și emoțiile trăite frecvent separat: *cele pozitive pe o jumătate de coală și cele negative – pe cealaltă*.
 4. *Trăsăturile pozitive* se vopșesc cu un galben-auriu, adică *ele reprezintă partea luminoasă a universului interior, iar cealaltă – se vopșește cu o culoare mai închisă (albastru sau gri) și reprezintă partea întunecoasă ce urmează a fi cizelată*.
 5. Copilului i se explică sarcinile jocului, se atenționează faptul că acest joc este de durată lungă și presupune eforturi sistematice în ceea ce privește conduita acasă, la școală, în societate și străduința lui la învățătură.
 6. În cadrul acestui joc vor fi incluse multe alte jocuri cu caracter didactic, intelectual, distractiv, de relaxare, de tip corecțional etc.
 7. Este eficientă monitorizarea sistematică, când familia planifică de 2-3 ori pe săptămână analiza, discuția împreună cu copilul a situației concrete, pentru *a-i permite a înclia deasupra emoției sau trăsăturii, care nu se manifestă în comportarea acestuia mai mult timp și el este conștient de acest fapt*.
 8. Dacă copilul consideră că trăsătura mai persistă, nu se admite *operația de lichidare din chenar*. Acest lucru se referă și la opinia părinților.
 9. Părinții trebuie să explice copilului situația, să găsească împreună cu acesta diverse căi, metode, jocuri pentru a-l ajuta să obțină rezultate pozitive. În contextul vizat, părinții trebuie să servească drept model de conduită demnă, adecvată și pot să se includă în acest joc, elaborând *fișa sa cu partea luminoasă și cea sumbră a universului interior al său*.
 10. Acest joc poate fi îmbinat cu diverse tipuri de aprobare, recompense, îndeplinirea variatelor obligațiuni de onoare în cadrul familiei sau școlii. Dacă copilului i-a reușit să anihileze sau să se debaraseze de câteva deprinderi, trăsături negative, el poate fi îndemnat să construiască o nouă fișă, dar o păstrează pe cea precedentă (pentru a observa calea sa de perfecționare moral-volitivă, intelectuală etc.).
- Strategia descrisă a fost experimentată și continuă a fi valorificată în circa 60 de familii, care au fost implicate în activitatea școlilor, atelierelor pentru părinți. Paralel cu acest joc creativ ce se desfășoară continuu, se pot organiza diverse jocuri cu material didactic de masă, cu subiect, cu material special de tipul constructor, material din natură, nisip, apă, lut, inventar sportiv, inventar pentru munca în natură, la calculator etc. Esențiala regulă pe care trebuie s-o respecte părinții este: *jocul să fie îmbinat organic cu respectarea regimului școlar, regimului familial, activitățile de autoservire, munca de menaj casnic sau în gospodărie, care sunt accesibile copilului de vârstă școlară mică*.

Referințe:

1. Cemortan S. Copilul și literatura. - Chișinău: Stel-Part, 2006.
2. Cristea S. Fundamentele științelor educației. Teoria generală a educației. - Chișinău: Litera educațional, 2003.
3. Cuznețov L. L. Dimensiuni psihopedagogice și etice ale parteneriatului educațional. - Chișinău: CEP UPS „I.Creangă”, 2002.
4. Cuznețov L. L. Jocul copilului și cultura educației familiale. - Chișinău: CEP USM, 2007.
5. Golu P., Verza E., Zlate M. Psihologia copilului. - București: EDP, 1992.
6. Овчарова Р.В. Практическая психология в начальной школе. - Москва: Творческий центр, 2005.

Prezentat la 07.05.2007